استقلال خپلواکی
www.esteqlaal.net

پوهاند عبدالحی حبیبی ۰۵ جون، ۲۰۲٤

احمدشاه بابا او سندهـ

اثر آموزندهٔ تاریخی از آرشیف پشتوی پوهاند حبیبی – استقلال خپلواکی

په (۱۱٦۰ هـ) کال چي نادر شاه افشار ووژل سو، او احمدشاه بابا ابدالي په کندهار کي په پاچهي منتخب سو، په دغو وختو کي د سند امير ميان نور محمد کلهوړه وو، چي د نادر افشار تر امر لاندي به يې حکمراني کوله.

احمدشاه بابا چي د خپل سلطنت په دوهم کال (۱۱٦۱ هـ) هند ته سفر وکی نو ده د ميان نور محمد امارت په سندهـ کي په رسميت ومانه او "شاه هواز خان" لقب يې ورکی، او په مقابل کي هم نورمحمد د هر کال ماليات راليږل د کندهار دربار ته ومنل.

ميان نورمحمد وروسته د مالياتو په راليږلو عمل و نه کی نو احمدشاه بابا ده ته يو فرمان واستاوه چي ژر د سند ماليات راوليږي کله چي دغه فرمان سند ته ورسيده، نو ميان نورمحمد خپل سفير بهايي خان کلهوړه د ډيرو تحفو سره د کندهار دربار ته راواستاوه، او لکه چي خايف سندهی چي په نامهٔ نغز کي وايي خپل اطاعت يې داسي ښرگند کی :

سلامـش رسانـش بـعـجز و نيـاز
ای شاه افغان گردن فـــــــــراز
منم بندهٔ تاجدار تـــــــــــو ام
به فرمانبری نامدار تــــــو ام
من از لطف تو چشـم ارم بــهی
بر شاه من ميکنم آگـــــــــهی

د دې سفارت په راتگ سره د کندهار د دربار روابط له سندهي اميرانو سره ښه سوه او له سنده ښخه يو دايمي سفير او وکيل په کندهار او کابل کي مقرر سو، چي نوم يې شيخ محمد محفوظ

سرخوش د شیخ محمد مرید قانونګر زوی وو.

سره د دې چې احمدشاه بابا د مالیاتو د رالېږلو په تعهد قانع سو او د سندهی امیرانو داخلي آزادي یې تر افغاني سلطنت لاندي ومنله، مګر بل کال بیا هغه مالیات د کندهار دربار ته نه راورسېدل، نو احمدشاه بابا د سردار جهان خان سپه سالار په قیادت یو لښکر په (۱۱۶۶ هـ) کال سندهـ ته واستاوه او د دغه کال په پای کي پخپله هم هلته ولاړ، او د (۱۱۶۷ هـ) د محرمي پر ځلورمه محمد آباد ته ورسېدی، د سندهـ دربار چي دغه خطر حس کی نو یې ژر خپل وزیر دېوان ګدومل د احمدشاه بابا حضور ته د ایلچي په ډول راواستاوه او میان نورمحمد هم بیا اطاعت وکی.

احمدشاه بابا ګدومل ته د لیدني اجازت ور نه کی، مګر ګدومل ډېر تحایف وړاندي کړل، او په دغو کي څو بوری خاوري هم وې، چي ګدومل د سندهـ د اولیاوو له قبرو څخه د احمدشاه بابا حضور ته سوغات راوړي وې، او ده ویل چي دا د سنده بهترینه تحفه ده.

احمدشاه هم دغه تحفه ومنله او میان نورمحمد یې وباخښه، مګر دغه امیر یوه میاشت وروسته مړ سو او پر ځای یې د احمدشاه بابا له حضوره څخه د ده زوی محمد مرادیاب خان د "سربلند خان" په لقب هلته امیر سو. او ځکه چي د سبیٔ ولایت مستقیماً د احمدشاهي پایتخت کندهار سره نښتی وو نو ښکاپر هم په کندهار پوري رسماً ونښلول سو او هم له دغه وخته په ښکاپر کي افغاني حاکم مقرر سو، او ځکه چي دا ښار د سندهـ او افغانستان تر منځ یو مهم تجارتي ځای وو نو د دغو دوو سیمو تجارتي روابط له دې لاري ډېر سول. او د احمدشاه بابا له خوا اسماعیل خان پني په سندهـ کي د دربار نماینده او قاضي محمد محفوظ د تټې حاکم مقرر سول، او په (۱۱۷۱ هـ) کال دېوان ګدومل د احمدشاهي فرمانه او ډېرو خلعتو سره له کندهار سند ته ولاړ او عطرخان د مرادیاب خان ورور د یرغمل په ډول په احمدشاهي دربار کي وو، څو چي د سندهي امیرانو خانه جنګي شورو سوه او احمدشاه بابا عطرخان ور واستاوه او د بلوڅو او نورو مشرانو په نامه یې فرمانونه صادر کړل چي د عطر خان سره کومك وکي، مګر له دغو امیرانو څخه غلام شاه غالب سو او د سنده د سفیر دېوان ګدومل په سعی احمدشاهي دربار هم ده ته د صمصام الدوله لقب ورکی، د (۱۱۷۷ هـ) کال د ربیع الثاني او جمادی الاولی په میاشتو کي دوه احمدشاهي فرمانونه د ده په نامه صادر سول.

میان غلام شاه چي د احمدشاهي دربار د سندهـ په امیري رسماً پېژندل سوی وو د کچهـ پر خوایي نوري سیمي هم په خپل مملکت کي شاملي کړې او په سندهـ کې خپل اقتدار زیات کی، نو احمدشاه بابا ډېرهٔ غازي خان او ډېرهٔ اسماعیل خان هم ده ته وسپارل او د "شاه وري خان هژیرجنګ"

لقب يې هم ورو باخښنه.

میان غلام شاه په (۱۱۸۲ هـ) کال په نیرون کي د حیدرآباد کلا جوړه کړه او تر احمدشاهي امر لاندي يې په موفقیت حکومت کاوه، خپل خانوادګی رقیبان يې ټوله مات کړل او د سندهـ سرحدونه يې وساتل، او د ده مملکت د احمدشاهي امپراتورۍ یو مهم جز وو، د احمدشاهي دربار نمایندګان تل د سندهـ په دربار کي موجود وو او د سندهـ وکیل او سفیر ګدومل د کندهار په دربار کي ناست وو.

او په دې ډول احمدشاهي دربار په خپل جوار کي د سندهـ امیران جلا، او د بلوڅو د کلات امیران بېل ساتلي وو، او افغاني دربار د دوی د قوت او امارت مرکز وو.

مګر میان غلام شاه په آخر کي په خپل قوت مغرور سو، او غوښتل يې چي له احمدشاهي درباره څخه سرکښي وکي، ولي چي دغه د احمدشاه بابا د ژوندانه آخر کال وو، او دی د کندهار د کوړك په توبه کي مریض پروت وو، خو په دغه وخت کي میان غلام شاه د فالج په مرض اخته او د جمادی الاولی په درېیمه په (۱۱۸٦ هـ) کال مړ سو، او د سندهـ مشرانو د ده زوی محمد سرفراز خان د هغه ځای امیر کی، او داسي پیغامونه يې د کندهار دربار ته راولېږل چي د دوی روابط د افغاني شاهنشاهۍ له مرکزه سره وران نه سي.

د کندهار د دربار رجال دغه وخت د شاهنشاه په ناروغي بوخت وو، او دا فرصت هم نه وو چي دوی د نورو ځایو فکر وکي، شاه ولي خان اشرف الوزراء او شهزاده سلېمان د احمدشاه بابا زوی په کندهار کي وو، او تېمور مشر شهزاده په هرات کي حکمراني درلوده، او دا هم نه وه معلومه چي تر احمدشاه وروسته به آیا د ده په اندازه کم لایق زمامدار د افغانستان نصیب سي که يه؟ ځکه چي د افغانستان لویه شهنشاهي په دې وخت کي له نیشاپوره تر سرهنده رسېده، او په دې جمله کي لکه سندهـ غوندي لویي لویي سیمي هم شاملي وې، چي هر ځای جلا زمامداران تر احمدشاهي سلطنت لاندي موجود وو، او دغو یوه قوي اداره او مرکزي غښتلی قوت غوښت.

په داسي حال کي احمدشاه بابا څو میاشتي پس د (۱۱۸٦ هـ) کار د رجب پر شلمه د توبې په غره کي وفات سو، او د ده لوی زوی شهزاده تېمور له هراته کندهار ته راغی او پر تخت کښېنوست.

کله چي د احمدشاه بابا د وفات او د تېمورشاه د جلوس خبر سندهـ ته ورسېدی نو میان سراز خان یو سفیر میر بهرام خان تالپور د تعزیت لپاره د کندهار دربار ته راولېږی او خپل اطاعت يې د پخوا په ډول د تېمور شاه دربار ته ښکاره کی، د افغانستان نوي پادشاه هم د میان سرفرازخان په نامه یو شاهي فرمان صادر کی چي د ده امارت په سندهـ کي د افغاني سلطنت تر اثر لاندي ومنل سو، او هم د سندهـ امیر ته خلعتونه او د "خدایارخان" لقب د کندهار له درباره ورکړ سو.

په دې دول د افغاني وروستنيو پادشاهانو روابط د سند د اميرانو سره دوستانه وو او هر کال به هغو افغاني مرکزي خزانې ته د سندهـ ماليات رالېږل.

او د دغو دوو ګاونډيو قومونو وېش هم ښکاېر وو، چې د امير دوست محمد خان تر زمانې پورې لا هم د کندهار له خوا هلته حاکمان مقررېدل او که به کله هلته کم ښورښت پېښېدی نو افغاني دربار به د امنيت لپاره د سندهې اميرانو سره کومکونه کول او دې روابطو تر هغه دوام وکی چې په (۱۸۳۹ م) کال د انګرېزانو اوله حمله پر افغانستان باندې د سندهـ او درهٔ بولان له خوا د شاه شجاع په کومك د انډس آرمی په سوقياتو سره شورو سوه.

د احمدشاه بابا سلطنت پر سندهـ باندې کم نوی کار نه وو، بلکې د (۹۰۰ هـ) کال را په دې خوا د سندهـ ادبي او کلتوري روابط د هرات د تېموري کورنۍ له سلطنته سره محکم وو، او کله چې د هرات تېموريانو سلطنت ضعيف سو نو له هراته ډېر علمي او ادبي او کلتوري کاروانونه سندهـ ته ولېږدېدل او د سندهـ د ارغوني او ترخاني او تالپورې شاهانو اصلي وطن هم هرات يا د افغانستان شرقي سيمې وې. نو ځکه د سنده فرهنګي جوړښت داسې راغلی دی چې د هغه ريښې له هراته يا له کندهاره هلته غځېدلې وې او تر اوسه لا هم ډېرې غټې افغاني کورنۍ هلته اوسي، چې د دوی نيکه ګان له افغانستانه تللي او افغاني ثقافت يې پکښې جوړ کړی وو(۱).

---

(۱) _ ۱ کگنگه، شپږمه کال، ۱۳۵۲ ل، وږمه مجله_ مخونه ۵.